

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRK VATANDAŞI OLMAYAN YABANCILARIN TÜRKİYE'DEKİ
SOSYAL GÜVENLİĞİ

DERS

SOSYAL GÜVENLİK HUKUKUNUN GÜNCEL SORUNLARI

Öğretim Üyesi: Mehmet BAĞCI

Hazırlayan

SAMET ENES ÖZTÜRK

Öğrenci No: 2020044015

İSTANBUL,2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	ii
GİRİŞ	1
TÜRK VATANDAŞI OLMAYAN YABANCILARIN TÜRKİYE'DEKİ SOSYAL GÜVENLİĞİ	
1. GENEL OLARAK	3
2. SOSYAL SİGORTALAR	4
2.1. İş Sözleşmesiyle Çalışan Yabancılar	4
2.2. Türkiye'ye Gönderilen Yabancı İşyeri Temsilcileri	6
3. YABANCILARIN SOSYAL GÜVENLİK HAKKI	8
3.1. İç Hukuk Kuralları	8
3.1.1. Zorunlu Sigorta	9
3.1.2. İsteğe Bağlı Sigorta	11
3.1.3. Genel Sağlık Sigortası	12
3.1.3.1. Genel Olarak	12
3.1.3.2. Genel Sağlık Sigortası Kapsamına Giren Yabancılar	14
3.1.3.3. Genel Sağlık Sigortası Kapsamına Girmeyen Yabancılar	15
3.1.3.4. Genel Sağlık Sigortalısının Bakmakla Yükümlü Olduğu Kişiler	16
3.1.4. İşsizlik Sigortası	17
3.2. Sosyal Güvelik Sözleşmeleri	18
3.2.1. Çok Taraflı Sözleşmeler	18
3.2.2. İki Taraflı Sözleşmeler	21
SONUÇ	22
KAYNAKÇA	23

KISALTMALAR

AY	Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
Bkz.	Bakınız
dn.	Dipnot
E	Esas
E.T.	Erişim Tarihi
f.	Fıkra
HD.	Hukuk Dairesi
K	Karar
m.	madde
RG	Resmî Gazete
S.	Sayı
s.	sayfa numarası
T	Tarih
UİK	Uluslararası İşgücü Kanunu
Yarg.	Yargıtay

GİRİŞ

İnsanlık tarihsel sürecin her evresinde, kendisini yoksulluğa iten, geleceğini tehdit eden olaylarından korunma içgüdüğü içerisinde olmuştur. Bu dönemlerde çetin bir yaşam mücadelesi egemendir; ilkel toplumlarda, bu mücadelede yenik düşen yaşlı insanların dağda bırakılarak ölüme terk edilmeleri, yeni doğan bebeklerin ırnak kenarlarına bırakılmaları nedeniyle bebek cesetlerine rastlanması, yoksulluğun yarınları duyulan güvensizliğin ve çaresizliğin bir sonucudur. İşte Tarihin sonraki aşamalarında bu sorunları aşmak üzere insanoğlu pek çok farklı girişimde bulunmuştur. Sosyal Devlet kavramı insanoğlunun yaşadığı tüm badirelerin neticesinde ilmek ilmek oluşarak günümüzdeki halini almış, günümüzdeki güncel sorunlarla da sürekli bir değişim içinde olmuştur. Sosyal devletin gerçekleştirme aracı olan sosyal güvenlik kavramı da tüm boyutlarıyla değerlendirildiğinde, insanlığın yarından emin olma isteğinin bir tezahürü olduğunu görmek mümkündür. 1789 Fransız devrimi devlet ile birey arasındaki ilişkiye yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. O döneme kadar kamu yardımları, yoksulluk, tıbbi yardım, tam istihdam gibi kavramlar ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktaydı. Devriminde etkisiyle 1793 Tarihli İnsan hakları bildirgesinde kamu yardımlarından yararlanmanın bir hak olduğu onaylanmıştır.

Sosyal güvenlik kavramı, tüm insanlığın ortak mirasından hareketle günümüze gelmiş ve geleceğe de yine tüm insanlığın ortak mirası olarak aktarılacaktır. Sosyal güvenlik kavramının tanımlanmasındaki en önemli husus insanlığın karşı karşıya kaldığı sosyal risklerdir. Söz konusu bu riskler gerek Uluslararası Çalışma Örgütünün 28 Haziran 1952 tarih ve 102 sayılı sözleşmesinde gerek diğer ulusal hukuk sistemlerinde şöyle belirlenmiştir: Hastalık, analık, engellilik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, ölüm (sağ kalan hak sahiplerinin korunması), ailevi yükler, işsizlik. Görüldüğü üzere söz konusu sosyal riskler tüm insanlık için ortak tehditlerdir.

Küreselleşmenin de etkisiyle artık dünyanın farklı milletlerinden insanlar başka ülkelerde işveren ve işçi olarak ekonomiye katkı sağlamakta geçimlerini sağlamaktadır. Bu insanlar kendi vatandaşı oldukları ülkelerden ayrılarak başka bir

Ülkede yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Kimileri halihazırda çalıştıkları ülkenin de vatandaşlığını kazanıp, iş hayatına o ülkenin vatandaşları ile eşit olarak katılım sağlarken; kimileri de vatandaşlık şartlarını taşımadıkları için “yabancı” statüsünde o ülkede çalışma hayatına katkı sağlamaktadır. Bu sebeple de dünya ülkeleri i hukuklarında vatandaşı olmayan yabancılarla ilgili düzenlemelere gitmişlerdir. Avrupa Asya ve Afrika g yollarının tam gzergh noktasında olan ülkemiz de özellikle 20.yy’ın sonlarından itibaren ve 21.yy’ın başları itibariyle bölgedeki istikrarsızlıklardan dolayı yoğun bir g dalgasına maruz kalmıştır. Haliyle bu yoğun g dalgasıyla ülkemize gelen yabancılarının istihdamı gibi konularla ilgili düzenlemeler i hukukumuzda yerini almıştır. Bu düzenlemeler çerçevesinde yapmış olduğumuz işbu çalışmada ülkemizde bulunan Türk vatandaşı olmayan yabancılarının sosyal güvenlik haklarını ele almış bulunmaktayız. İşbu alışma kapsamında öncelikle, Sosyal Sigortalar kapsamında konuyu ele aldıktan sonra sırasıyla sosyal güvenlik hakları incelenecek ve bir sonuca varılmaya çalışılacaktır

TÜRK VATANDAŞI OLMAYAN YABANCILARIN TÜRKİYE'DEKİ SOSYAL GÜVENLİĞİ

1. GENEL OLARAK

Kişilerin kazançlarına bakılmaksızın, karşı karşıya bulunduğu bir takım sosyal riskler karşısında ekonomik güvence sağlama görevine sahip kurum veya kurumlar topluluğu olarak tanımlayabileceğimiz sosyal güvenlik kurumu, amaçlarını¹ gerçekleştirmeye çalışırken belli başlı bazı yöntemler kullanır². Bu yöntemler, sosyal yardım ve sosyal hizmetler ile sosyal sigortalardır. Sosyal yardım ve hizmetlerde, ilgilinin diğer bir ifadeyle sosyal hizmetler tarafından yardım görececek kişinin herhangi bir maddi katkısı bulunmazken; sosyal sigortalarda ilgili kişinin maddi katkısı olması gerekmektedir. Bu nedenle, sosyal sigortalar “primli”; sosyal yardım ve hizmetler ise, “primsiz rejim” olarak adlandırılmaktadır³.

5510 sayılı Kanun'un 4. maddesinde sigortalı sayılan kişiler belirtilmiş olup, 6. maddesinde ise sigortalı sayılmayanlara ilişkin hükümlere yer verilmiştir. 5510 sayılı Kanun'un "sigortalı sayılmayanlar" başlıklı 6. maddesinde *"Uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri hükümleri saklı kalmak kaydıyla; yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye'ye üç ayı geçmemek üzere bir iş için gönderilen ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tabi olduğunu belgeleyen kişiler ile Türkiye'de kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan, yurt dışında ikamet eden ve o ülke sosyal güvenlik mevzuatına tabi olanların sigortalı sayılmayacağı"* belirtilmiştir. Bu sebeple, bağımsız çalışan yabancılar konumuzun kapsamı dışında kalmaktadırlar. Bu çerçevede, Türk vatandaşı

---

¹ Bu amaçlar, kısaca, toplumda yaşayan her kesimi hiçbir ayırım gözetmeksizin hayatın çeşitli sosyal risklerine karşı ekonomik güvence altına alarak yarın endişesinden kurtarmak, toplumdaki yoksul ve muhtaç insanlara yardım ederek, onlar için insan onuruna yaraşır en az yaşam düzeyi sağlamak olarak özetlenebilir. Bkz. A. Can Tuncay, Ömer Ekmekçi, Yeni Mevzuat Açısından Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları (2. Bası), Legal Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 4-6.

² Kenan Tunçomağ, Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar, 5. Bası, İstanbul, Beta Yayınevi, 1990, s. 5; Sosyal güvenlik kavramına ilişkin çeşitli tanımlar için bkz. Tuncay, Ekmekçi, s. 1-4; Özge Yıldız, “Türk İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kapsamında Yabancı İşçi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s. 148; Müslim Demir, “Türkiye’de Yabancıların Sosyal Güvenliği”, Sosyal Güvenlik Dergisi, C. 6, S. 1, 2016, s. 74-75.

³ Tunçomağ, s. 6; Tuncay, Ekmekçi, s. 6; Ali Güzel, Ali Rıza Okur, Nurşen Caniklioğlu, Sosyal Güvenlik Hukuku (12 Bası), İstanbul, Beta Yayınevi, 2009, s. 783; Yıldız, s. 149.

olmayan yabancılar bakımından sosyal sigortalar (zorunlu ve isteğe bağlı sigorta), genel sağlık sigortası ve işsizlik sigortası karşısındaki durumu ayrı başlıklar altında incelenecektir.

2. SOSYAL SİGORTALAR

2.1. İş Sözleşmesiyle Çalışan Yabancılar

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun kabul edilmesinden önceki yıllarda, birbirinden farklı hukukî statülerde çalışan yabancılar için farklı sosyal sigorta mevzuatları⁴ söz konusuydu. 5510 sayılı Kanun ise, kural olarak, tüm çalışanlar için sigortalılığın kapsamını, her bir statü için ayrı bent ayırmak suretiyle aynı maddede düzenlemiştir. Buna göre, İş Kanunu'nun 4. maddesinin birinci fıkrasının a bendinde, hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan işçilerin kısa (iş kazası ve meslek hastalığı, analık, hastalık) ve uzun vadeli sigorta kolları (malûllük, yaşlılık, ölüm) uygulaması bakımından sigortalı sayılacakları hükme bağlanmıştır. Maddenin ikinci fıkrasında ise, birinci fıkranın a bendi gereği sigortalı sayılanlara ilişkin hükümlerin uygulanacağı kişiler sayılmıştır. Bu kategoride sayılan kişilerden, c bendinde yer verilenler, *“mütekabiliyet esasına dayalı olarak uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış ülke uyruğunda olanlar hariç olmak üzere, yabancı uyruklu kişilerden hizmet akdi ile çalışanlar”*dır.

Görüleceği gibi, iş sözleşmesiyle çalışan yabancılar, kısa ve uzun vadeli sigorta kolları bakımından herhangi bir farklılık olmadan, ayırım yapılmaksızın zorunlu olarak sigortalı sayılmışlardır. Belirtmek gerekir ki, 506 sayılı Kanun'un 3. maddesinde 2003 yılında yapılan değişikliğin öncesinde, yabancılar yalnızca kısa vadeli sigorta kolları bakımından zorunlu olarak sigortalı sayılmışlardı. Uzun vadeli sigorta kollarından yararlanmak isteyen yabancıların o dönemde, Kurum'a yazılı istekte⁵ bulunmaları gerekiyordu. Türkiye ile uyruğuna mensup bulunduğu devlet

---

⁴ Bağımsız çalışanların sosyal güvenliği, 1479 sayılı “Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu” (RG. 14.09.1971, S. 13956); kamu görevlilerinin sosyal güvenliği ise, 5434 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu” (RG. 17.06.1949, S. 7235) ile düzenlenmişti.

⁵ Müjdat Şakar, “Sosyal Sigortalar Hukukunun Genel Hükümleri ve Primler Açısından Yargıtayın 1989 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi”, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Millî Komitesi, İstanbul, 1991, s. 190; Maddede yer alan yazılı istek şartının hukukî niteliği o dönem

arasında ikili sosyal güvenlik antlaşması bulunan yabancılar ise, ilgili sözleşmede bu konuda madde bulunması halinde, yazılı istek koşulu aranmaksızın uzun vadeli sigorta kollarından yararlanabiliyordu⁶.

5510 sayılı Kanun'da da 2003 değişikliğinin getirdiği düzen esas alınmak suretiyle, yabancılar için tüm sigorta kollarında isteğe bağlılık aranmaksızın zorunlu olarak uygulanması kuralının getirilmesi kanaatimizce yerindedir. Ancak, doktrinde haklı olarak ifade edildiği gibi, maddenin düzenleme biçim ve şekli duraksamaya yol açabilecek niteliktedir. Zira, maddede karşılıklılık esasına dayalı olarak uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış ülke uyuğunda olanlar kapsam dışında bırakılmışlardır. Kanun koyucunun amacının böyle bir sözleşme kapsamında yer alan yabancıları zorunlu sigorta hükümlerinden mahrum bırakmak olduğu düşünülemeyeceğinden, maddede yer alan ifade, “uluslararası bir sözleşme kapsamında olan yabancılar bakımından sözleşme hükümleri öncelikle uygulanacaktır” şeklinde anlaşılmalıdır. Sözleşmede konuya ilişkin hüküm bulunmaması veya Türk mevzuatına atıf yapılması durumunda, 5510 sayılı Kanun'un uygulanması söz konusu olacaktır⁷. Gerçekten de 506 sayılı Kanun döneminde de yabancıların vatandaşı olduğu menşe devletiyle Türkiye arasında bir sosyal güvenlik antlaşması olması durumunda, kendisine öncelikle bu antlaşma hükümlerinin

---

inçin uygulamada uyuşmazlık konusu olmuş ve Yargıtay, bu şartın geçerlilik veya şekil şartı değil; ispat şartı olduğunu belirtmişti. Yargıtay'a göre, Kurum'a yazılı istekte bulunmayan ancak, primlerini ödemiş yabancı uyrukluların malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından yararlanmaları mümkün olacaktır. Yarg. 10. HD., 05.10.1973, E.1973/288, K. 1973/594, Yarg. 10. HD, 30.12.1976, E. 1976/8246, K.1976/8967, Yıldız, s. 150, dn. 24'den naklen; Yargıtay, daha sonraki tarihli bir kararında ise, “işe giriş bildirgesi”nin maddede öngörülen yazılı istek kapsamında olduğunu ifade etmişti bkz., “Davacı kabris uyruklu olup hastanede fahri asistan olarak çalıştığı sürelerin tescilini, kıdem derecesinin yükseltilmesini ve tazminat talep etmektedir. Davacı ve işveren arasındaki çalışma ilişkisinde hizmet akdinin yasal koşulları olan zaman ve bağamlılık unsurları mevcuttur. 506 sayılı yasa kapsamında sigortalı olmak için ücretin nakit ödenmesi koşul değildir. Davacının hastanede fahri asistan olarak çalışması ve ücret almaması işveren ile aralarındaki çalışma ilişkisinin hizmet akdi niteliğini ortadan kaldırmaz. Diğer yandan Türk soylu yabancılar Türkiye'de meslek ve sanatlarını icra ederken çalıştıkları kamu ve özel kuruluş veya işyerlerinde uygulanan personel sosyal güvenliğine ilişkin mevzuat hükümlerine tabidirler. Konuyu düzenleyen yeni 2527 sayılı yasa hükümleri çerçevesi içinde de davacı talebi değerlendirilmelidir. Davacının malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları yönünden kuruma yazılı istekte bulunması koşulu değerlendirilirken işe giriş bildirgesinin yazılı istek kapsamında olduğu gözönünde bulundurulmalıdır”, Yarg. 10. HD., 22.01.2001, E.2000/8477, K.2001/29, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (E.T.: 25.11.2020).

⁶ Cemal Şanlı, “Türkiye’de Yabancıların Sosyal Güvenliği”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, S. 2, 1981, s. 27-28; Resul Kurt, “Yabancı Uyrukluların Sosyal Güvenliği”, Vergi Dünyası Dergisi, Yıl: 20, S. 239, Temmuz 2001, s. 142; Yıldız, s. 149-150; Demir, s. 85.

⁷ Ekşi, s. 265; Güzel, Okur, Caniklioğlu, s. 109.

uygulanacağı esasının kabul edildiği düşünüldüğünde, varılan bu sonucun isabetli olduğu söylenmelidir⁸.

Maddede eleştirebilecek bir diğer husus ise, “*yabancı uyruklu kişi*” ifadesine yer verilmiş olmasıdır. Bu durumda, yalnızca yabancı bir devlet vatandaşlığında olanlar için zorunlu sigortalılığın öngörüldüğü, vatansızlar veya mülteciler için ise böyle bir hakkın tanınmamış olduğu yönünde bir anlam çıkmaktadır. Oysa, gerek Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler (Mültecilerin Hukukî Durumuna İlişkin Sözleşme, Vatandaşlarla Vatandaş Olmayan Kimselere Sosyal Güvenlik Konusunda Eşit İşlem Yapılması Hakkında Sözleşme, Sosyal Güvenliğin Asgarî Normlarının Uygulanması Hakkında Sözleşme⁹ vb.) gerekse de sosyal haklar konusunda bugün insan hakları alanında geline nokta düşünüldüğünde, bir devletin yabancılar arasında en temel sosyal haklardan biri olan sosyal güvenlik hakkını tanıma bakımından bir ayırım yoluna gitmesi kabul edilemeyecektir. Bu nedenle, 506 sayılı Kanun döneminde doktrinde¹⁰ kabul edilen genel esasın bugün için de geçerli olduğu ve vatansızlar ile mültecilerin de bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmelidir¹¹.

2.2. Türkiye’ye Gönderilen Yabancı İşyeri Temsilcileri

Türk vatandaşı olmayan yabancı kişi ile, Türk vatandaşı arasında herhangi bir ayırım olmaksızın bir iş sözleşmesiyle çalışmaya başlanmasıyla, kendiliğinden zorunlu olarak tüm sigorta kollarına tâbi olarak sigortalılığın doğacağına ilişkin kuralın istisnasını teşkil edebilecek bir kurala, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu m. 6’da yer verilmektedir. Madde hükmünün e bendinde yer alan kurala göre, “*yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye’ye bir iş için gönderilen ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tâbi olduğunu belgeleyen kişiler*” Kanun’un kısa ve uzun vadeli sigorta hükümlerinin

---

⁸ Tunçomağ, s. 117; Şanlı, s. 27; Aksi görüş, Çelikel, Öztekin Gelgel, s. 208; Fatih Uşan, **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunun Temel Esasları** (2. Bası), Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009, s. 80; Yıldız, s. 151.

⁹ Sözleşme, 29.07.1971 tarih ve 1451 sayılı Kanun’la (RG. 10.08.1971, S. 13922) onaylanmış, 01.04.1974 tarih ve 7/7964 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (RG. 15.10.1974, S. 15037) ile uygulanmaya başlanmıştır.

¹⁰ Tunçomağ, s. 118, Şanlı, s. 25.

¹¹ Tuncay, Ekmekçi, s. 218; Güzel, Okur, Caniklioğlu, s. 110; Çelikel Öztekin Gelgel, s. 208; Uşan, s. 80; Yıldız, s. 152.

uygulanmasında sigortalı sayılmayacaklardır. Maddede yer verildiği görülen bu esas, mülkîlik ilkesinin sosyal güvenlik hukukundaki yansıması olan, ülke sınırları içinde bulunan yerli ya da yabancı kişilerin o ülkede bulunan sosyal güvenlik mevzuatına tâbi olacağı kuralının bir istisnasıdır. Zira, ülkesinden başka bir devlette geçici olarak çalışmak amacıyla ayrılan kişinin sosyal güvenliğini yalnızca içinde olduğu ülkeye ve vatandaşlığına göre belirlemek beraberinde birtakım sakıncaları getireceğinden, bu gibi benzer durumlarda sigorta ilişkisinde şahsîlik ilkesinin esas alınması gerekecektir. Böylece, kişinin ulusal hukuku, geçici olarak çalışmak üzere gittiği yabancı ülkede onu izleyecektir¹².

Bu hükme benzer bir hüküm 506 sayılı Kanun'da (m. 3/f.1-G) da mevcuttu. Bu hüküm uyarınca, yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kurum tarafından, o kurum adına ve hesabına Türkiye'ye bir iş için gönderilen ve ülkesinde sigortalı olduğunu bildiren yabancı kişiler, sigortalı sayılmıyorlardı. Bu dönemde, maddede yer verilen “*bildirim*”, maddenin uygulanması bakımından bir koşul olarak görülmemiş, yabancıların sigortalı sayılmamak için Kurum'a veya işverene herhangi bir bildirimde bulunmalarının gerekmediği ifade edilmiştir. Bu kişilerin sigortalı olmadıkları madde metninde açıkça belirtildiğinden, yalnızca ücretlerinden yanlılıkla prim kesilmesinin önüne geçmek için bu yolda bir bildirim yararlı olabileceği ileri sürülmüştür¹³.

Bugün için, o dönemde varılan sonucun geçerliliği tartışmalı hâle gelmiştir. Zira, 506 sayılı Kanun'un ilgili maddesinde “*bildirim*”den bahsedilmesine karşın, 5510 sayılı Kanun'un ilgili maddesinde “*belgeleme*”den bahsedilmektedir. Bu nedenle, kanun koyucunun bilinçli bir tercihle bu yönde bir kural getirmiş olduğu düşünüülerek, kişinin yabancı ülkede söz konusu olan sigortalılığını mutlaka belgelemek zorunda olduğu ifade edilebilecektir¹⁴.

Her iki maddenin ortak özelliği ise, Türkiye'ye bir iş için gönderilen Türk olmayan yabancı ülke vatandaşı işçinin ne kadar süre ile Türkiye'de kalmasının bu hükmün uygulanması için gerekli olup olmayacağına belirtilmemiş olmasıdır. Bu konu, Türkiye'nin imzaladığı ikili ve çok taraflı sosyal güvenlik sözleşmelerinde farklı

---

¹² Tuncay, Ekmekçi, s. 241; Ekşi, s. 266; Yıldız, s. 153.

¹³ Tunçomağ, s. 113; Şanlı, s. 25.

¹⁴ Tuncay, Ekmekçi, s. 241; Güzel, Okur, Caniklioğlu, s. 123; Yıldız, s. 154.

süreler belirtilerek düzenlendiğinden, tereddüt halinde söz konusu sözleşmelere başvurulması gerekecektir¹⁵.

Belirtmek gerekir ki, Türkiye’de bulunan AB, BM, NATO, UNESCO gibi uluslararası kuruluşların temsilcilikleri ile büyükelçilik ve konsolosluklarda iş sözleşmesiyle çalışan yabancılar, yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye’ye bir iş için gönderilmeleri ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tâbi olduklarını belgelemeleri durumunda, 5510 sayılı Kanun kapsamında sigortalı olmayacaklardır. Aksi hâlde ise, m. 4/f.2-c gereği, sigortalı sayılacakları unutulmamalıdır¹⁶. Bununla birlikte, büyükelçilik ve konsolosluklarda elçi, konsolos, müsteşar vb. diplomatik bir sıfatla görev yapanların Türk mevzuatı açısından sigortalı sayılmayacakları, buna karşılık diplomatik niteliği ve dokunulmazlığı bulunmayan kilise, patrikhane, sinagog gibi ibadet yerlerinde çalışanların ise, genel kural gereği (m. 4/2-c) sigortalı sayılacağı ifade edilmelidir¹⁷.

3. YABANCILARIN SOSYAL GÜVENLİK HAKKI

3.1. İç Hukuk Kuralları

Türk vatandaşı olmayan yabancıların sosyal güvenlik hakkı, Anayasa, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile sağlanmıştır. Sosyal Sigortalar, çalışanlara ihtiyarlık, işsizlik, malullük, hastalık, analık gibi durumlarda koruyucu tedbirler alan, hastanelerde tedavi eden, emekli aylığı temin eden ve çeşitli tedbirler sağlayan kurumlardır. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu bünyesinde tüm sosyal sigorta kurumları birleşmiştir. Bu kanun, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile 1743 sayılı Bağ-Kur kanununu yürürlükten kaldırmıştır (m.106)¹⁸.

Çalışma izni veya çalışma izni muafiyeti alan yabancılar ile yabancı çalıştıran işverenler, sosyal güvenlik mevzuatından kaynaklanan yükümlülüklerini kanuni süresi içinde 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine

---

¹⁵ Tunçomağ, s. 113; Şanlı, s. 25.

¹⁶ Tuncay, Ekmekçi, s. 242; Yıldız, s. 154.

¹⁷ Tuncay, Ekmekçi, s. 243; Yıldız, s. 155.

¹⁸ Ekşi, s. 264-265; Çelikel, Öztekin Gelgel, s. 285; Demir, s. 85 vd.

göre yerine getirirler (UİK m 22/2)¹⁹. Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu; “zorunlu sigorta” ile “isteğe bağlı sigorta”yı ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

11.02.1963 tarihli ve 403 sayılı Eski Türk Vatandaşlığı Kanununun 29. maddesinde, 29.06.2004 tarihli 5203 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik uyarınca; doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni ile Türk vatandaşlığından çıkan yabancıların sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalacaktır. Ayrıca, bu kişiler bu konuda Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya da devam edeceklerdir. Bu hakkın kullanımında bir istisna hükmü mevcuttur. Buna göre; Türkiye Cumhuriyeti'nin milli güvenliğine ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklı tutulmuştur. 29.05.2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 28. maddesinde de aynı hüküm muhafaza edilmiştir²⁰.

3.1.1. Zorunlu Sigorta

5510 sayılı Kanunun 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine göre sigortalı sayılabilmek için, sigortalının işveren veya işveren vekili ya da alt işveren tarafından işe alınmasının yapılması, iş sözleşmesine tabi olarak çalıştırılması veya işe başlatılması gereklidir. Bu doğrultuda, sigortalı sayılan yabancılar, iş sözleşmesi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan kişilerdir. Kanunda belirtilen yabancılar terimi geniş anlamda kullanılmıştır. Şöyle ki, bu madde kapsamına giren yabancılar; yabancı uyruklu kişiler, uyruksuz kişiler ile göçmen ve sığınmacılardır. Ayrıca, Türkiye ile arasında uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi bulunan devletin sigortalı bulunan yabancılardan sözleşmede belirlenen istisna haricinde, çalışmalarını iş sözleşmesine tabi olarak sürdürenler de sigortalı sayılmışlardır. Fakat, karşılıklılık esasına dayalı olarak iki taraflı sosyal güvenlik sözleşmesi akdedilmiş ülkelerin vatandaşları, kanunun kapsamı dışında kalmaktadır. Bu kategorideki yabancıların sosyal güvenliğe ilişkin hakları, ilgili iki taraflı sosyal güvenlik sözleşmelerine tabi olacaktır (m. 4/II-b. c). Bunların yanı sıra, büyükelçilik ve konsolosluk mensuplarının özel hizmetlerinde

---

¹⁹ Ekşi, s. 265; Çelikel, Öztekin Gelgel, s. 285.

²⁰ Çelikel, Öztekin Gelgel, s. 288; Ekşi, s. 267-268.

çalıştırılan ve gönderen devlet veya üçüncü bir devlette sigortalı olduklarını belgeleyemeyenler de sigortalı sayılmışlardır²¹.

Kanun, sigortalı sayılmayan yabancıları da belirlemiştir. Söyle ki, yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye'ye 3 ayı geçmemek üzere bir iş için gönderilen ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tabi olduğunu belgeleyen kişiler, Türkiye'de bu kanun kapsamında sigortalı sayılmayacaklardır (m. 6/e). Bununla birlikte, Türkiye'de kendi nam ve hesabına bağımsız çalışanlardan, yurt dışında ikamet eden ve o ülke sosyal güvenlik mevzuatına tabi olanların da sigortalı sayılmayacakları kanunda belirtilmiştir (m.6/e). Bu iki halde de yabancı ülkenin sosyal güvenlik mevzuatı uyarınca sigortalı olan kişinin Türk vatandaşı veya yabancı uyruklu olması herhangi bir farklılık oluşturmamaktadır²².

Söz konusu bu durumlar dışında, iş sözleşmesi ile çalıştırılan tüm yabancılar sigorta çeşitleri bakımından herhangi bir ayrıma gidilmeksizin, sigorta mevzuatından faydalanabilmektedirler. Esas itibariyle yabancılık, sosyal sigortalardan yararlanmaya engel oluşturan bir neden değildir (AY m. 16 ve 60). Başka bir deyişle, 5510 sayılı Kanun uyarınca zorunlu sigorta, 2003 tarihli değişikliğe uygun olarak kanunun 4(a) maddesi uyarınca iş sözleşmesi ile çalıştırılan ve yukarıda bahsetmiş olduğumuz sigortalı sayılmayan yabancılar haricindeki tüm yabancılar için ve tüm sigorta çeşitleri bakımından öngörülmüş bir sosyal güvenlik hakkıdır²³.

5510 sayılı Kanun, yabancılar haricinde, yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarının zorunlu sigorta haklarını da ayrıca düzenlemiştir (m. 5/g). Şöyle ki, ülkemiz ile arasında sosyal güvenlik sözleşmesi bulunmayan devletlerin ülkelerinde iş üstlenen işverenlerce, yurtdışındaki işyerlerinde çalışmak üzere götürülen Türk işçileri 5510 sayılı Kanun kapsamında sigortalı sayılacaklardır. Ancak, Türk vatandaşı olmakla birlikte, kamu idarelerinin dış temsilciliklerinde istihdam edilen ve temsilciliğin bulunduğu ülkede sürekli ikamet izni veya bu devletin vatandaşlığına da sahip olan sözleşmeli personel, bulunduğu ülkenin sosyal güvenlik kurumunda

---

²¹ Tuncay, Ekmekçi, s. 242-243; Çelikel, Öztekin Gelgel, s. 285-286.

²² Çelikel, Öztekin Gelgel, s. 286.

²³ Çelikel, Öztekin Gelgel, s. 286-287; Demir, s. 88-89.

sigortalı olduğunu belgelemesi halinde, 5510 sayılı Kanun çerçevesinde sigortalı sayılmayacaktır²⁴.

3.1.2. İsteğe Bağlı Sigorta

Zorunluluk ilkesinin istisnasını, isteğe bağlı sigortalılık teşkil eder. 5510 sayılı Kanun'un 50. maddesinde düzenlenen bu kurum, maddede, "*kişilerin isteğine bağlı olarak prim ödemek suretiyle uzun vadeli sigorta kollarına ve genel sağlık sigortasına tâbi olmalarını sağlayan sigorta*" şeklinde tanımlanmıştır. Dolayısıyla, isteğe bağlı sigortayı, zorunlu sigortadan ayıran en önemli özellik, sigortalılık ilişkisinin kurulup kurulmamasının sigortalının iradesine bırakılmış olmasıdır. Bu durumda, her zaman sigortadan vazgeçebilme de kişinin iradesine bağlı olarak mümkün olabilmektedir²⁵.

Bir yabancıнын isteğe bağlı sigortalı olabilmesi için aranan şartlar, kanunun 50. maddesinde sayılmıştır. Buna göre ön şart, yabancıнын Türkiye'de ikamet etmesi olarak belirlenmiştir. Türkiye'de ikamet etme şartı haricinde kanunun aradığı diğer şartlar şunlardır:

- 5510 sayılı kanuna tabi olarak zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek şekilde çalışmamak veya sigortalı olarak çalışmakla birlikte ay içerisinde 30 günden az çalışmak ya da tam gün çalışmamak,
- Kendi sigortalılığı nedeniyle aylık bağlanamamış olmak,
- 18 yaşını doldurmuş bulunmak,
- İsteğe bağlı sigorta talep dilekçesiyle Kuruma başvuruda bulunmak.

Maddede sayılan koşullar incelendiğinde, kişinin vatandaşlığının bu sigortadan yararlanma bakımından bir öneminin olmadığı söylenebilecektir. Böylece, Türkiye'de ikamet eden ve diğer koşulları da sağlayan bir yabancıнын Türkiye'de isteğe bağlı sigortalı olmasına herhangi bir engel söz konusu değildir²⁶.

İsteğe bağlı sigortalı sayılan yabancıların, aynı zamanda genel sağlık sigortasından faydalanabilmeleri için, bu yabancıların Türkiye'de en az bir yıl süre ile

---

²⁴ Çelikel, Öztekin Gelgel, s. 287.

²⁵ Güzel, Okur, Caniklioğlu, s. 170; Yıldız, s. 156.

²⁶ Yıldız, s. 157; Demir, s. 90.

yerleşik olmaları aranmaktadır (m 52/II). Diğer bir deyişle, Türkiye’de ikamet eden ve Kanunun 50. maddesi uyarınca yukarıda belirtilen şartları yerine getirmek suretiyle isteğe bağlı sigortalı sayılmaya hak kazanmış yabancıların genel sağlık sigortasından yararlanabilmeleri için, Türkiye’de en az bir yıl süre ile yerleşik olmaları gerekmektedir. Fakat, 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu’na göre üniversitelerde yüksek öğretim gören yabancı uyruklu öğrenciler bakımından, bu öğrenimlerinin devam ettiği süre ile sınırlı olarak bu şart aranmaktadır (m. 60/7)²⁷.

3.1.3. Genel Sağlık Sigortası

3.1.3.1.Genel Olarak

Anayasanın “sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması” başlıklı 56. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca; devlet, herkesin hayatını beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak, insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi arttırarak iş birliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp bu kuruluşların hizmet esaslarını düzenler. Maddenin dördüncü fıkrası uyarınca devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirecektir. Nihayet, maddenin son fıkrasında sağlık hizmetlerinin yaygın şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabileceği hükme bağlanmıştır²⁸.

Zorunlu sigortaya tabi olan yabancıların genel sağlık sigortasından faydalanmaları da kanunda düzenlenmiş bulunmaktadır. Buna göre 5510 sayılı Kanun’un 4. maddesi uyarınca yukarıda anlatıldığı üzere sigortalı sayılan yabancıların, genel sağlık sigortasından faydalanabilmeleri için Türkiye’de ikametgahlarının bulunması gerekmektedir (m 60). Karşılıklılık esası da dikkate alınmak suretiyle, oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında sigortalı olmayan kişiler, genel sağlık sigortalı sayılacaklardır. Ancak 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu’na göre, üniversitelerde yüksek öğretim gören

---

²⁷ Çelikel, Öztekin Gelgel, s. 287-288; Ekşi, s. 267; Demir, s. 90.

²⁸ Yıldız, s. 157; Demir, s. 89.

yabancı uyruklu öğrenciler, bu öğrenimlerinin devam ettiği süre ile sınırlı olarak söz konusu bu şartlar aranmaksızın genel sağlık sigortalısı olurlar (m.60/7)²⁹.

5510 sayılı Kanun'da da bu amaçla genel sağlık sigortasına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Kanunun üçüncü maddesinde yer verilen tanıma göre, genel sağlık sigortası, kişilerin öncelikle sağlıklarının korunmasını; sağlık riskleriyle karşılaşmaları hâlindeyse, oluşan harcamaların finansmanını sağlayan sigortadır. Kanunda sisteme dahil olanların sunulacak sağlık hizmetleri için belli oranda prim ödemeleri, prim ödeme gücü olmayanların ise priminin devletçe karşılanması esası benimsenmiştir³⁰. Bununla birlikte, genel sağlık sigortasına katılım, m. 92 gereği, isteğe bağlı değil zorunludur. Bu ilkeye 62. maddede de yer verilmiş ve bu Kanun gereğince genel sağlık sigortasından sağlanacak sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan yararlanmanın genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişiler için bir hak, kurum içinse bu hizmet ve hakların finansmanını sağlamanın bir yükümlülük olduğu hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla, sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan yararlanacaklar, maddenin ikinci fıkrasında da belirtildiği gibi genel sağlık sigortalısı ile genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişilerdir³¹.

Konuya ilişkin hükümler içeren 62. maddenin son fıkrasında ise, bu kanun kapsamındaki kişilere sağlanacak sağlık hizmetleri ve diğer haklar ile kişilerden alınan primlerin tutarı arasında ilişki kurulamayacağı hükme bağlanmıştır. Böylece, Kurum'a ne kadar prim ödediği önemli olmaksızın, herkesin bu hizmetlerden mutlak eşitlik ilkesi çerçevesinde yararlanması esası kabul edilmiştir³².

Sağlık hizmetlerinin kamusal niteliği göz önüne alındığında, söz konusu hizmetlerin sunumunda ayrımcılık yapılmaması ve dolayısıyla vatandaş-yabancı ayrımı yapılmaksızın herkese sunulması gerekmektedir³³. Bu esastan hareket eden 5510 sayılı Kanun, 60. maddesinde genel sağlık sigortalısı sayılanlara yer vermiştir. Maddede yedi bent halinde, genel sağlık sigortalısı sayılanlar belirtilmiştir. İlk altı

---

²⁹ Çelikel, Öztekin Gelgel, s. 287; Ekşi, s. 267; Demir, s. 89.

³⁰ Tuncay, Ekmekçi, s. 380.

³¹ Ekşi, s. 267; Yıldız, s. 157-158.

³² Tuncay, Ekmekçi, s. 386; Yıldız, s. 158.

³³ Ali Rıza Okur, "**Genel Sağlık Sigortası**", Yeni Sosyal Güvenlik Sistemi Değerlendirmeler, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2010, s. 112-113.

bent kapsamı dışında kalan ve başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan vatandaşların da genel sağlık sigortalısı sayılacağı g bendinde hükme bağlanmıştır. Böylece, herkesin bu sigorta kolu bakımından kapsama alındığı söylenebilecektir. Oysa, kamu niteliği gösteren sağlık hizmetleri bakımından hiçbir ayırım yapmaksızın herkesi kapsam içine alıp koruma amacını güden 5510 sayılı Kanun'da, kapsam içinde bulunanların teker teker sayılması yöntemi yerine, yalnızca belirli istisnalar dâhilinde kapsam dışında bırakılanların belirtilmesi yönteminin benimsenmesinin daha yerinde olacağı doktrinde haklı olarak ileri sürülmüştür³⁴.

3.1.3.2. Genel Sağlık Sigortası Kapsamına Giren Yabancılar

Maddede sayılan kişilerin sağlık sigortasından yararlanabilmelerinin birincil koşulu, Türkiye'de ikametgâhlarının olmasıdır. Bu koşulu karşılayan kişilerden, m. 4/f. 1-a bendi gereğince sigortalı sayılan kişiler genel sağlık sigortası kapsamındadırlar. Dolayısıyla, bir iş sözleşmesiyle çalışan yabancıların da bu kapsamda, sigortalı olarak tescil edildikleri tarihten itibaren zorunlu olarak genel sağlık sigortalısı sayılacağı ve ayrıca bir bildirim gerek olmaksızın tescil edilmiş sayılacağı ifade edilebilecektir (m. 61/f.1-a). Bununla birlikte, isteğe bağlı sigortalılar da kapsam içinde yer aldıklarından (m. 60/f.1- b), isteğe bağlı sigortalı bir yabancı da isteğe bağlı sigortalı olarak tescil edildiği tarihten itibaren genel sağlık sigortalısı ve ayrıca bir bildirim gerek olmaksızın tescil edilmiş sayılacaktır (m. 61/f. 1-a)³⁵.

Kanun'un 60. maddesinde, zorunlu veya isteğe bağlı bir sigortası bulunmayan bazı kişilerin de genel sağlık sigortalısı sayılacağı hükme bağlanmıştır. Buna göre, "vatansız ve sığınmacılar" (m. 60/f.1-c/2) vatansız ve sığınmacı sayıldıkları tarihten itibaren bir ay içinde genel sağlık sigortalısı sayılır ve ilgili kurumlarca kapsama alındıkları tarihten itibaren bir ay içinde kuruma bildirilirler (m. 61/f.1-b). Görüldüğü

---

³⁴ Ali Rıza Okur, "Sosyal Güvenlik Reformu ve Genel Sağlık Sigortası", Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, S. 12, 2006, s. 1291; Tuncay, Ekmekçi, s. 382; Güzel, Okur, Caniklioğlu, s. 725; Yıldız, s. 158-159.

³⁵ Ekşi, s. 266-267; Yıldız, s. 159-160; Demir, s. 89.

gibi, zorunlu veya isteğe bağı sigorta kapsamında olan yabancıların aksine, vatansız ve sığınmacılar için, bildirimle tescil zorunluluğu öngörülmüştür³⁶.

Zorunlu veya isteğe bağı bir sigorta kapsamında bulunmadığı halde, karşılıklılık esasını da dikkate alınmak koşuluyla, oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında sigortalı olmayanlar da genel sağlık sigortalısı sayılacaktır. Fakat, maddenin üçüncü fıkrasında, bu kapsamda sayılan yabancılardan, Türkiye’de bir yıldan kısa süreyle yerleşik olanlar kapsam dışında tutulduğundan, kapsama alınan yabancıların en az bir yıl süreyle Türkiye’de yerleşik olma koşulunu yerine getirmeleri gerekecektir. Bu grup içinde yer alan yabancılar, Türkiye’deki yerleşim sürelerinin bir yılı aştığı tarihten itibaren genel sağlık sigortalısı sayılacaklar ve bu tarihten itibaren bir ay içinde verecekleri genel sağlık sigortası giriş bildirgesi ile de tescil edileceklerdir³⁷. Görüldüğü gibi, vatansız ve sığınmacılar için öngörülen bildirimle tescil zorunluluğu burada da söz konusudur. Ancak, belirtmek gerekir ki, her iki grup yabancı için de genel sağlık sigortası giriş bildirgesi sonradan verilse dahi, genel sağlık sigortalılıkları kendileri için öngörülen belirli statüyü kazandıkları anda başlayacağından, tescil bildiriminin niteliği kurucu değil, bildiricidir⁵⁶.

3.1.3.3.Genel Sağlık Sigortası Kapsamına Girmeyen Yabancılar

5510 sayılı Kanun m. 60/f. 3’te, genel sağlık sigortası kapsamında olmayan kişiler belirtilmiştir. Buna göre, konumuzla olan ilgisi bakımından, iki grup yabancıların kapsam dışında bırakıldığı ifade edilmelidir.

Öncelikle, 6. maddenin (e) bendinde yer verilen, yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından ve o kuruluş adına ve hesabına Türkiye’ye bir iş için gönderilen ve yabancı ülkede sosyal sigortaya tâbi olduğunu belgeleyen yabancılar genel sağlık sigortası kapsamına alınmamışlardır.

İkinci grup ise, yukarıda da açıkladığımız üzere, karşılıklılık esasını da dikkate alınmak koşuluyla, oturma izni almış ve yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında

---

³⁶ Yıldız, s. 160; Demir, s. 89.

³⁷ Yıldız, s. 160.

sigortalı olmayan yabancı ülke vatandaşlarından Türkiye’de bir yıldan az süreyle yerleşik durumda olanlardır³⁸.

Kanunda yer verilmediği hâlde, “Genel Sağlık Sigortası İşlemleri Yönetmeliği³⁹” m. 8/f.1-d bendi gereğince, isteğe bağlı sigortalı olan yabancı ülke vatandaşlarından Türkiye’de yerleşik olma hâli bir yılı doldurmayanlar da genel sağlık sigortası bakımından kapsam dışında kalmaktadırlar. Kanunda yer almayan böyle sınırlayıcı bir hükme normlar hiyerarşisine aykırı olarak yönetmelikte yer verilmesi, eleştirilmesi gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁰.

3.1.3.4. Genel Sağlık Sigortalısının Bakmakla Yükümlü Olduğu Kişiler

5510 sayılı Kanun m. 62/f. 2 uyarınca, genel sağlık sigortasından yararlanacaklar, genel sağlık sigortalısı ile genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişilerdir. Dolayısıyla, kanun gereği, doğrudan genel sağlık sigortalısı olarak sayılmış kişilerin yanı sıra, kendileri için herhangi bir prim ödenmesi gerekmeyen ve “bağımlı sigortalı” olarak nitelendirilebilecek kişiler de bu sigorta kapsamına alınmışlardır⁴¹.

Genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişiler, m. 3/f. 10’da belirtilmiştir. Buna göre, bu kişiler genel sağlık sigortalısının⁴² sigortalı sayılmayan veya isteğe bağlı sigortalı olmayan, kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmayan eşi, 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim veya Meslekî Eğitim Kanunu’nda⁴³ belirtilen aday çıraklık ve çıraklık eğitimi ile işletmelerde meslekî eğitim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim görmesi halinde 25 yaşını doldurmamış ve evli olmayan çocukları ile yaşına bakılmaksızın bu Kanun’a göre malûl olduğu tespit

---

³⁸ Yıldız, s. 161.

³⁹ RG. 28.08.2008, S. 26981.

⁴⁰ Yıldız, s. 161.

⁴¹ Tuncay, Ekmekçi, s. 383.

⁴² Belirtmek gerekir ki, md.3/f.10 uyarınca, md.60/f.1-c/2’de yer verilen vatansız ve sığınmacıların bakmakla yükümlü olduğu kişiler genel sağlık sigortası kapsamında sayılmamışlardır.

⁴³ Kanun No: 3308, RG. 19.06.1986, S. 19139.

edilen evli olmayan çocukları ve geçiminin sigortalı tarafından sağlandığı Kurumca belirlenen kriterlere göre tespit edilen ana ve babasıdır⁴⁴.

Bu konuda yabancılara ilişkin özel bir hükme, m. 60/f. 4'te yer verilmiştir. Buna göre, Türkiye'de bir yıldan uzun süreyle yerleşik, oturma izni sahibi ve başka bir ülke mevzuatına göre sigortalı olmayan evli yabancılar için, eşlerden hangisinin genel sağlık sigortalısı, hangisinin bakmakla yükümlü olunan kişi olacağının tespiti kendi tercihlerine bırakılmıştır. Oysa, diğer bentler kapsamında sigortalı sayılanlar için bu husus, eşlerin her ikisinin de genel sağlık sigortalısı olma koşulları gerçekleşmiş ise, ikisinin de sigortalı olacağı yönünde düzenlenmiştir⁴⁵.

3.1.4. İşsizlik Sigortası

Amacı, işsizliğin önlenmesi ya da azaltılması olmayan, yalnızca sigortalının işsiz kalması nedeniyle uğradığı zararları, diğer bir deyişle gelir kaybını bir ölçüde hafifletmek, telafi etmek ve iş bulmasını sağlamak olan işsizlik sigortası, 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu⁴⁶ ile düzenlenmiştir⁴⁷. 4447 sayılı Kanun m. 46/f. 2 uyarınca, 5510 sayılı Kanun m. 4/f. 1-a bendi kapsamında olanlar ile m. 4/f. 2 kapsamında olanlardan bir iş sözleşmesine dayalı olarak çalışan sigortalılar ve 506 sayılı Kanun'un geçici 20. maddesinde açıklanan sandıklara tâbi sigortalılar işsizlik sigortası kapsamındadırlar. Böylece, kapsam maddesinde açıkça belirtildiği üzere, 5510 sayılı Kanun m. 4/f. 2-c bendinde sigortalılıkları düzenlenen, karşılıklılık esasına dayalı olarak uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış ülke uyruğunda olanlar hariç olmak üzere, bir iş sözleşmesiyle çalışan yabancılar işsizlik sigortası kapsamındadır⁴⁸.

Söz konusu madde hükmünde 2008 yılında yapılan değişiklikten önce yabancıların söz konusu sigorta kolundan yararlanmaları, karşılıklılık esasına dayalı

---

⁴⁴ Yıldız, s. 162.

⁴⁵ Tuncay, Ekmekçi, s. 422; Yıldız, s. 162.

⁴⁶ RG. 08.09.1999, S. 23810.

⁴⁷ Tuncay, Ekmekçi, s. 422.

⁴⁸ Yıldız, s. 162-163.

olarak yapılan antlaşmalara göre çalışmalarına bağlıydı. Diğer bir ifadeyle, Türkiye’de çalışan yabancıların işsizlik sigortasından yararlanabilmeleri, vatandaşı oldukları devletin o ülkede çalışan Türk vatandaşlarına işsizlik sigortası yardımı yapması koşuluna tâbi kılınmıştı⁴⁹. Günümüzde ise, önceki düzenlemenin aksine yabancılar için koşula bağlı bir sistemin öngörülmediği ve 4447 sayılı Kanun m. 48’te yer alan esasa uygun olarak, yabancıların zorunlu olarak işsizlik sigortası kapsamına girdikleri sonucuna ulaşılabilecektir. Böylece, kanunda yer verilen belirli bir süre sigortalı olarak çalışma ve prim ödeme, iş sözleşmesinin belirli nedenlerle sigortalının isteği ve kusuru dışında sona ermesi ve kuruma şahsen başvuru koşullarının yerine getirilmesi kaydıyla, yabancılar da Türk vatandaşları gibi işsizlik ödeneğine hak kazanacaklardır⁵⁰.

3.2. Sosyal Güvelik Sözleşmeleri

3.2.1. Çok Taraflı Sözleşmeler

İş hukuku ve sosyal güvenlik alanında Türkiye’nin taraf olduğu çok taraflı sözleşmeler vardır. Bu sözleşmelerin amacı taraf olan devletlerin kendi ülkelerinde ikamet eden, diğer taraf devlet vatandaşlarına karşılıklı olarak eşitlik esasına göre sosyal güvenlik hakkı tanımaktadır. Sosyal güvenlik alanında önemli olan bir diğer konu, kişinin kendi ülkesinde sigortalı olarak geçirdiği sürelerin sonradan çalıştığı diğer ülkelerde kabul edilmesinin sağlanması ve sosyal sigorta varlıklarının o yabancı kişinin ülkesine transfer edilmesinin teminidir. Gerek iki taraflı gerekse çok taraflı sözleşmelerde bu iki konunun düzenlenmesi nihai amaç olarak gözükmektedir⁵¹. Türkiye, milletlerarası çalışma teşkilatının bazı sözleşmelerini onaylamıştır. Milletlerarası çalışma teşkilatının konuları itibari ile işsizlik, hafta tatili yapılması, belirli iş kolları için yaş haddi, kadınların yeraltı işlerinde çalıştırılmaması, eşit

---

⁴⁹ Nurşen Caniklioğlu, “Sosyal Hukukta Ayrımcılık Olarak Değerlendirilebilecek Düzenlemeler ve Mağduriyetin Giderilmesi İçin Başvurulabilecek Yollar”, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi 30. Yıl Armağanı, Ankara, 2006, s. 689.

⁵⁰ Yıldız, s. 163.

⁵¹ Çelikel, Öztekin Gelgel, s. 288.

değerde iş için kadın ve erkek işçiler arasında ücret eşitliğinin sağlanması, meslek hastalıklarının tazmini, kolektif müzakere vb. hakkında çeşitli sözleşmeler vardır⁵².

Türkiye'nin taraf olduğu diğer çok taraflı sözleşmeler; Vatandaşla Vatandaş Olmayan Kimselere Sosyal Güvenlik Konusunda Eşit Muamele Yapılması Hakkında Sözleşme, Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında Sözleşme, Milletlerarası Nakliyat İşlerinde Çalışan İşçilerin Sosyal Güvenliğine Dair Avrupa Sözleşmesi'dir³⁸¹. Türkiye'nin son yıllarda taraf olduğu diğer sözleşmeler de Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi ve Avrupa Sosyal Şartı'dır. Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi, akit devlet ülkelerinde geçen sigortalılık sürelerinin birleştirilmesi ve yardımların akit devlet ülkesine gönderilmesi konusunda hükümler getirmiştir. Bununla birlikte, Ortak Pazar Sözleşmesi ve ortaklık ile Türkiye'nin ilişkilerini düzenleyen Ankara Antlaşması ve Katma Protokolde de sosyal güvenlikle ilgili hükümler yer almıştır⁵³.

Avrupa Topluluğunu Kuran Sözleşme; 51. maddesinde işçilerin serbest çalışma haklarını düzenlerken, çalışanların sosyal güvenlik haklarına da yer vermiştir. Sözleşme ayrıca "sosyal politika" adlı başlığın birinci kısmında, 117-122. maddeler arasında sosyal kurallar, işçilerin yaşama ve çalışma şartlarının değiştirilmesi, çalışma şartları, meslek eğitimi, sendikalaşma, ücretler gibi konulara yer vermiştir. Sözleşmenin 117. Maddesinde, üye devletlere bağlı işçilerin yaşama ve çalışma şartlarının düzeltilmesi ve eşitlik sağlanması ve sosyal sistemlerinin birbirine yaklaştırılması gereği üzerinde durmuştur. Sözleşme, üye devletler arasında sosyal alanda sıkı iş birliğini hızlandırmak için çalıştırılma, iş hukuku ve çalışma şartları meslek eğitimi ve meslekte ilerleme, sosyal güvenlik, meslek hastalıkları ve kazalarına karşı korunma, çalışma, sağlığın korunması, sendika hakkı ve işçi ile işveren arasındaki toplu sözleşme müzakereleri gibi konular üzerinde anlaşmaya varılmasını öngörmektedir (m. 118)⁵⁴.

Sosyal yararlanmalara hak tanınmasında, o haktan yararlanmak için gerekli sürelerin hesaplanmasında, üye devletlerin mevzuatında öngörülmüş olan sürelerin

---

⁵² Çelikel, Öztekin Gelgel, s. 288-289; Tuncay, Ekmekçi, s. 218; Yıldız, s. 152.

⁵³ Çelikel, Öztekin Gelgel, s. 289.

⁵⁴ Çelikel, Öztekin Gelgel, s. 289-290; Demir, s. 86.

birleştirileceği esası, çok önemli bir hüküm olarak yer almıştır (m. 51). Bu konuda ikinci önemli tedbir olarak, sosyal sigortadan yararlanma tutarlarının üye devlette oturanlara ödenmesinin sağlanması gösterilebilir (m. 51/2). Bu ödeme sisteminin sağlanması için gerekli tedbirler alınacaktır. Sosyal güvenlik alanında belirttiğimiz bu tedbirlerin alınması Konseyin yetkisine verilmiştir⁵⁵.

Türkiye ile topluluk arasındaki ilişkileri düzenleyen Katma Protokol, toplulukta çalışan Türk işçileri hakkında iş hukuku ve sosyal güvenlik alanında tedbirler getirmiştir. Protokolün 37. maddesi, her üye devletin Toplulukta çalışan Türk uyruklu işçilere çalışma şartları ve ücret bakımından, Toplulukta çalışan diğer devletlerin vatandaşı işçilere nazaran vatandaşlıktan dolayı herhangi farklı bir işleme yer vermeyeceğini kabul etmiştir. Protokol'ün 39. maddesinde ortaklık konseyinin sosyal güvenlik alanında Topluluk içinde yer değiştiren, Türk uyruklu işçiler ve bunların Toplulukta oturan aileleri yararına hükümler tespit edileceği hükmünü getirmiştir. Bu hükümler, tespit edilecek usullere göre, Türk uyruklu işçilere yaşlılık, ölüm ve sakatlık gelir ve aylıkları ile işçi ve topluluk içinde oturan ailesine sağlanan sağlık hizmetleri önünden çeşitli üye devletlerde geçen sigorta veya çalışma sürelerinin birleştirilmesine imkân verecektir. 39/2. maddede yer alan bu hükümden "*imkân verecektir*" ifadesi kesin bir ifade olmayıp tereddütler yaratacak mahiyettedir. Hükme göre, toplulukta çalışan Türk işçilerin yaşlılık, ölüm, sakatlık ve sağlık hizmetleri için gerekli sigorta sürelerinin hesaplanmasında çeşitli üye devletlerde geçen sürelerin birleştirilmesi amaç olmakta; bunun tespit edilecek usullere göre, imkân dahiline sokulmasına çalışılması kabul edilmektedir. Protokolün daha kesin ve emredici bir ifade getirmesi amacın gerçekleşmesini temin edecektir. Bugün toplulukta çalışma Türk işçilerinin sosyal sigortadan yararlanma sürelerinin hesaplanmasında ve ücretlerin Türkiye'ye transfer edilmesinde iki taraflı sosyal güvenlik sözleşmelerini sağladığı sistem uygulanmaktadır. Protokole göre, sosyal sigortadan yararlanma sürelerinin hesaplanmasında, Türk işçilerinin Türkiye'de geçmiş olan sigortalılık sürelerinin göz önünde tutulması gerekliliği yoktur. Üye

---

⁵⁵ Çelikel, Öztekin Gelgel, s. 290; Demir, s. 86-88.

devletler böyle bir yükümlülük altında tutulmamışlar; bu konu kendi tercihlerine bırakılmıştır⁵⁶.

39. maddenin 4. fıkrası, sosyal sigorta gelir ve aylıklarının Türkiye'ye gönderilme olanaklarını düzenlemiştir. Buna göre, hak kazanılan yaşlılık, ölüm ve sakatlık gelir ve aylıkları Türkiye'ye gönderilebilecektir. Bu fıkradaki “gönderilebilecektir” şeklindeki ifade de kesin olmayan, gönderilme olanağı veren bir hüküm olarak görünmektedir⁵⁷.

Son olarak, 30. madde sosyal sigorta sürelerinin birleştirilmesi ve yararlanmaya hak kazanılan miktarların Türkiye'ye gönderilmesindeki yetersizlik göz önünde tutularak bu hükümlerin Türkiye ile topluluk üyesi devletler arasındaki ikili sözleşmelerden doğan hak ve borçları, bunlar Türk vatandaşları lehine daha elverişli bir rejim öngördüğü ölçüde değiştiremeyeceğini kabul etmiştir⁵⁸.

3.2.2. İki Taraflı Sözleşmeler

Türkiye, onayladığı çok taraflı sözleşmelerin yanında, iki taraflı sosyal güvenlik sözleşmeleri de imzalamıştır. Bu sözleşmelerde esas olarak taraf devletlerden birbirinin mevzuatına göre sigortalara tabi tutulma süreleri bakımından, diğer taraf mevzuatına göre geçen sigortalılık süreleri nazara alınacaktır. Sözleşmelere göre, taraf mevzuatına göre yardıma hak kazanmış kimse, yetkili sigorta merciinden önceden izin almak kaydı ile, diğer sözleşme taraf ülkesine gittiğinde bu yardımdan yararlanabilecektir⁵⁹.

---

⁵⁶ Çelikel, Öztekin Gelgel, s. 290-291.

⁵⁷ Çelikel, Öztekin Gelgel, s. 291.

⁵⁸ Çelikel, Öztekin Gelgel, s. 291.

⁵⁹ Çelikel, Öztekin Gelgel, s. 291; Demir, s. 85 vd.

SONUÇ

Uluslararası hukuk çerçevesinde, devletlerin egemenlik yetkileri doğrultusunda kendi vatandaşı olmayan yabancılara vatandaşlarıyla eşit haklar tanımları gerektiği yönünde bir zorunluluğun söz konusu olmadığı ifade edilmelidir. İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku bakımından da çalışma hakkı bakımından da söz konusu esas geçerlidir. Ne var ki, siyasî, ekonomik, sosyal alanda ve insan hakları hukukunda yaşanan tüm dünyadaki gelişmeler ve mücadeleler sonucunda, günümüzde Evrensel İnsan Hakları normları gereği yabancılar için çalışma hakkının birtakım sınırlamalarla da olsa tanınması gerektiği kabul edilmektedir. Türk hukuk düzeninde, Anayasa'nın 48. ve 49. maddeleri uyarınca çalışma hakkı, vatandaş-yabancı ayrımı yapılmaksızın herkese tanınmıştır. Bununla birlikte, yabancılar için temel hak ve özgürlüklerin uluslararası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabileceği esası (AY m. 16) gözetilerek, yabancıların çalışma hakkına ve sosyal güvenlik hakkına ilişkin olmak üzere, çeşitli kanunlarda birtakım sınırlamalar da öngörülmüştür.

Yabancı bir işçinin yabancı bir ülkede kurulu herhangi bir kuruluş tarafından Türkiye'ye bir iş için gönderilmesi ve yabancı ülkede sigortalılığını belgelemesi durumu dışında, kısa ve uzun vadeli sigorta kolları bakımından herhangi bir ayırım söz konusu olmaksızın, zorunlu olarak sigortalı olması hususu 5510 sayılı Kanun'da kabul edilmiştir. Yine, isteğe bağlı sigorta, genel sağlık sigortası ve işsizlik sigortasından yararlanma koşulları bakımından da yabancılar ile vatandaşlar arasında herhangi bir ayırım gözetilmemiştir. Zira, Türkiye'de çalışan bir kişinin sırf yabancı olması nedeniyle, en önemli sosyal haklardan biri olan sosyal güvenlik hakkından yararlandırılmaması, bariz şekilde sosyal güvenliğin temel amacına aykırı nitelikte olacaktır.

Çalışmamızda hali hazırda yürürlükte bulunan kanunlar çerçevesinde Türk olmayan yabancı ülke vatandaşlarının sosyal güvenlik haklarını inceledik. Çalışmamız sonucunda, Türkiye'de bulunan yabancıların Türk ya da yabancı ayrımı yapılmaksızın, gerekli şartların sağlanması halinde sosyal güvenlik haklarından eşit şekilde yararlandığı ve ülkemizin dünya ülkeleri arasında eşitlikçi bir anlayışa sahip olduğu sonucuna vardığımızı söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

CANIKLIOĞLU N., “**Sosyal Hukukta Ayrımcılık Olarak Değerlendirilebilecek Düzenlemeler ve Mağduriyetin Giderilmesi İçin Başvurulabilecek Yollar**”, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi 30. Yıl Armağanı, Ankara, 2006.

ÇELİKEL A., ÖZTEKİN GELGEL G., **Yabancılar Hukuku** (25. Baskı), Beta Yayınevi, İstanbul, 2020.

DEMİR M., “**Türkiye’de Yabancıların Sosyal Güvenliği**”, Sosyal Güvenlik Dergisi, C. 6, S. 1, 2016, ss. 70-93.

EKŞİ N., **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku** (5. Baskı), Beta Yayınevi, İstanbul, 2018.

GÜZEL A., OKUR A.R., CANIKLIOĞLU N., **Sosyal Güvenlik Hukuku** (12 Bası), Beta Yayınevi, İstanbul, 2009.

KURT R., “**Yabancı Uyrukluların Sosyal Güvenliği**”, Vergi Dünyası Dergisi, Yıl: 20, S. 239, Temmuz 2001.

Okur A. R., “**Sosyal Güvenlik Reformu ve Genel Sağlık Sigortası**”, Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, S. 12, 2006.

OKUR A.R., “**Genel Sağlık Sigortası**”, Yeni Sosyal Güvenlik Sistemi Değerlendirmeler, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2010.

ŞAKAR M., “**Sosyal Sigortalar Hukukunun Genel Hükümleri ve Primler Açısından Yargıtayın 1989 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi**”, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi, İstanbul, 1991.

ŞANLI C., “**Türkiye’de Yabancıların Sosyal Güvenliği**”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, S. 2, 1981.

TUNCAY A. C., EKMEKÇİ Ö., **Yeni Mevzuat Açısından Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları** (2. Bası), Legal Yayınevi, İstanbul, 2009.

TUNÇOMAĞ K., **Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar**, 5. Bası, Beta Yayınevi, İstanbul, 1990.

UŞAN F., **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunun Temel Esasları** (2. Bası), Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009.

YILDIZ Ö., “**Türk İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kapsamında Yabancı İşçi**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

YARARLANILAN İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.kazanci.com> (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).